

Світлана Резнік

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна, Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”

ORCID: 0000-0001-8310-1242

E-mail: svreznik@i.ua

## ВИМОГИ ДО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**Анотація:** У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку дистанційної освіти, що вимагають від викладача виконання низки специфічних професійних ролей (організатора, консультанта, фасилітатора, тьютора, технічного та знаннєвого експерта та ін.); особливо значущими є здатності до використання сучасних технічних засобів та програмного забезпечення, а також до підтримки студентів, яка передбачає їх мотивацію, педагогічний супровід, організацію їхньої активної онлайн-взаємодії та онлайн-спілкування.

**Ключові слова:** викладач вищої школи, дистанційна освіта, вимоги до викладача, тенденції розвитку дистанційної освіти.

Svitlana Reznik

An extended abstract of a paper on the subject of:

### Requirements to higher education teacher in terms of modern tendencies in distant education development

**Problem setting.** An important problem in modern methodology of professional education is improvement of modern higher education teachers' professional skillfulness. Theoretic-methodological and practical tasks in raising quality of modern education suppose as a primary condition the improvement of modern teachers' organizational, didactic, educating, scientific, communicative, and social competencies. Their values, knowledge, skills, experience, abilities influence immediately the education process organization and the results of teaching students.

Considering this, development of teaching leadership in modern teachers attains special urgency, because such leadership supposes readiness for changes,

for applying innovative approaches and methods, for individual approach and cooperation with students, as well as aiming students at active, deep studies. An important aspect for teaching leadership is also correspondence to requirements of professionalism in terms of current tendencies in distance education development.

**Recent research and publications analysis.** Problems of improving modern teachers' professional skillfulness are viewed in works by V. Gryniova, I. Ziazyun, O. Romanovskiy, S. Sysoyeva, L. Tovazhnianskiy, et al. Peculiarities in adoption of distant training technology are researched by V. Bykov, R. Gurevich, A. Kolomiyets, V. Kuharenko, N. Morse, et al.

*At the same time, despite considerable research in the problems of modern teachers' professional skillfulness and those of distant education, clarification of requirements to a higher education teacher in terms of current tendencies in distance education development remain urgent and insufficiently researched.*

**Paper objective.** *The article is aimed at substantiating modern tendencies in distance education development and clarifying requirements set forth to higher education teachers in accordance with the mentioned tendencies.*

**Main material exposition.** *The quality of distance education, its prevalence, an attitude to such form of education in Ukraine depends, to a great extent, on a teacher's ability to perform a number of professional roles (those of an organizer, consultant, facilitator, tutor, expert, etc.) and institutional support corresponding to a teacher's time consumption and professional expenses on performing there roles. Distant education as a kind of extramural form of training can come to a new efficiency level on condition of maintaining students' intensive learning.*

*Current development of distance education requires from teachers, moreover from leader teachers, the best pedagogues in the profession, a number of specific abilities:*

*- the ability to apply modern technical equipment and software;*

*- to support students that supposes motivating students, pedagogic guidance, organizing their online interaction and online communication;*

*- to provide consultations regarding clarifying specifics of students' distance training;*

*- to enlightening activities that supposes explaining the advantages, possibilities, and limitations of distance education;*

*- to mentoring as an assistance in students' self-perfecting and self-development;*

*- to performing managerial function that suppose controlling students' learning process, correction and control of results.*

**Conclusions of the research.** *Thus, an ever-wider prevalence, increase in various propositions of courses, specialties, options of obtaining education, as well as commercialization, the need in solving the problem of ensuring high quality characterize current development of distance education. Accessibility of modern distant education has its both advantages and limitations comparing with the traditional form. Development of distance education in Ukraine needs organizational and pedagogic events on the level of state, education establishments, training process' subjects themselves (teachers and students). The state and institutional support is necessary to organize pedagogues' specialized training and adequate taking into account their teaching load with corresponding salaries that is to reflect appreciation of their additional work. Current tendencies in distant education development require from a teacher the performance of a number of specific professional roles (those of an organizer, consultant, facilitator, a tutor, a technical and knowledge expert, etc.); of special importance are abilities to using modern technical appliances and software, along with to support students that supposes students' motivating, pedagogic guidance, organizing their active online interaction and online communication.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.** Важливою проблемою сучасної теорії та методики професійної освіти є удосконалення професійної

майстерності сучасних викладачів вищої школи. Теоретико-методологічні та практичні завдання підвищення якості сучасної освіти обов'язковою умовою включають удосконалення організаційної, дидактичної, виховної, наукової, комуні-

кативної, соціальної компетентності сучасних викладачів. Їхні цінності, знання, вміння, досвід, здібності безпосередньо впливають на організацію процесу освіти та результати навчання студентів.

У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває розвиток викладацького лідерства сучасних педагогів, адже таке лідерство передбачає готовність до змін, до застосування інноваційних підходів та методик, до індивідуального підходу та співпраці зі студентами, а також цілеспрямованого студентів до активного, поглибленого навчання. Важливим для викладацького лідерства є також відповідність вимогам до професіоналізму в умовах сучасних тенденцій розвитку дистанційної освіти, оскільки такі тенденції потребують специфічних знань, умінь, досвіду викладача, а, отже додаткового навчання та підвищення кваліфікації.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.** Проблеми удосконалення професійної майстерності сучасних викладачів, що включають розвиток комунікативних, педагогічних, організаційних, творчих здатностей тощо, розглядаються зокрема у роботах В. Гриньової, І. Зязюна, О. Романовського, С. Сисоєвої, Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО [3; 9; 11 та ін.]. Особливості впровадження дистанційної технології навчання, що включають створення та використання віртуального навчального середовища, віртуальних навчальних спілок, розробку дистанційних курсів, електронних навчально-методичних матеріалів тощо, досліджують М. Барбоса, В. Биков, Р. Гомез, Р. Гуревич, А. Коломієць, В. Кухаренко, Н. Морзе, Ч.-Х. Нг, Л. Да Сілва тощо [1; 4; 7; 13; 19 та ін.].

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми,** котрим присвячується дана стаття. Незважаючи на достатній рівень наукового опрацювання проблем професійної майстерності

сучасних викладачів та питань дистанційної освіти, актуальною та недостатньо дослідженою є проблема цілісного вивчення та уточнення вимог до викладача вищої школи в умовах сучасних тенденцій розвитку дистанційної освіти.

**Формулювання цілей статті** (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування виявлення сучасних тенденцій розвитку дистанційної освіти та уточнення вимог до викладача вищої школи відповідно до них.

**Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів.** Аналіз сучасної теорії та практики вищої освіти дозволив визначити, що сучасний розвиток дистанційної освіти (ДО) характеризується такими тенденціями:

1. Дистанційна освіта частіше впроваджується як сучасна форма навчання, охоплюючи все більшу кількість учнів, надаючи різноманітні пропозиції щодо курсів, спеціальностей, варіантів отримання освіти тощо.

Найбільш розвинутою дистанційна освіта є у країнах Європи та Північної Америки. Для ілюстрації поширеності ДО розглянемо статистичні дані Національного центру статистики США (National Center for Education Statistics). Відповідно до опублікованого збірника «Стан освіти 2018» кількість студентів, що вступили для здобуття базової вищої освіти (мається на увазі асоційований ступень або ступень бакалавра) у 2016 році становила 16,9 мільйонів, при цьому процент тих, хто навчався хоча б на одному дистанційному курсі складав 31 %, процент тих, хто навчався виключно дистанційно – 13 % (у 2015 році цей процент був відповідно 29 % та 12 %) [17].

Кількість вступників з метою здобуття постбакалаврської освіти у 2016 році у США склала 3 мільйони, при цьому процент тих, хто навчався хоча б на одному дистанційному курсі був 37 %, процент тих, хто навчався виключно дистанційно – 28 % (у 2015 році цей процент був відповідно 34 % та 26 %).

Отже, можемо констатувати той факт, що за рік, спостерігається, хоч і невелике, але зростання охоплення студентів дистанційною освітою.

У «Дайджесті статистики освіти 2017», виданого у 2019 році, зазначається, що кількість зарахованих на курси дистанційної освіти у США за всіма навчальними рівнями (початкова, середня та вища школа) складало у 2002-03 рр. – більше 317 тис., у 2004-05 рр. – майже 507 тис., у 2009-10 рр. – більше 1,816 мільйона осіб. Виключно для вищої школи ці цифри були відповідно: більше 214 тис., 309 тис. та 1,348 мільйонів осіб [23]. Цифри, наведені у «Стан освіти 2018», показують, що у 2016 році практично третина студентів базової освіти навчалась дистанційно (5,2 мільйона, з них виключно дистанційно – 2,2 мільйона) [17].

Як бачимо, серед різних рівнів освіти у США, дистанційна форма навчання є характерною переважно саме для вищої, припускаємо це пов'язано, передусім, з тим, що дорослі люди відзначаються більшою самоорганізованістю, розвиненою самосвідомістю та кращою здатністю до самонавчання й самоконтролю, що дозволяє ширше та глибше користуватись можливостями ДО.

Як видно з наведеної статистики, кількість студентів, що навчаються дистанційно, постійно зростає, а за останні 16-17 років приріст був вагомим – більше, ніж в 10 разів, хоча біля 70 % сьогоднішніх студентів США все ж віддають перевагу традиційним формам навчання та безпосередньому спілкуванню з викладачами та студентами. З наведених показників також видно, що у США більша кількість навчається дистанційно у системі постбакалаврської освіти, ніж базової, очевидно, студентам, які вже мають диплом зручніше працювати та одночасно продовжувати своє навчання, використовуючи сучасні технічні засоби.

В Україні не проводиться статистичної оцінки кількості студентів, які навчаються дистанційно. Проте є деякі непрямі свідчення стану ДО. На сайті Міністерства освіти і науки (МОН) України наведено посилання на 16 навчальних закладів, які надають можливість навчатись віддалено, з них 10 – закладів вищої освіти (ЗВО), в яких пропонується декілька спеціальностей, здобуття яких можливо за дистанційною формою навчання. Як бачимо, пропозиції не дуже поширені (хоча на сайті МОН не наведені всі можливі варіанти, зокрема немає даних про Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»), але в більшості українських ЗВО відкриваються й працюють власні центри дистанційної освіти та постійно збільшується кількість розроблених дистанційних курсів, що збагачує можливості студентів. Можна припустити, що здійснюється активне поширення ДО в Україні, хоча має місце відставання від світових лідерів у цій сфері.

2. Друга тенденція пов'язана з доступністю сучасної дистанційної освіти, що має як свої сильні сторони, так і обмеження.

Найбільші переваги, на яких наголошують аналітичні огляди, пов'язані саме з фактором доступності та зручності: відзначається, що ДО дешевша; надає можливість навчатися в зручному темпі та в зручний час; представляє додаткові можливості для осіб з особливими потребами; надає можливість поєднувати навчання та роботу; розширює «горизонти» (можливість навчатися у закордонних ЗВО) тощо.

Сьогодні будь-яка людина завдяки дистанційним технологіям має можливість долучитись до навчання у найкращих, найбільш рейтингових ЗВО світу (при знанні відповідної мови). З іншого боку, повністю безкоштовним, а, отже, найбільш доступними, є прослуховування дистанційних курсів для власного саморозвитку. Отримання будь-

якого документу про освіту (професійного сертифікату чи, тим більше, диплому) є інвестицією у власне майбутнє та буде коштувати тим більше, чим більш престижним є ЗВО та спеціальність.

Безумовно, серед великої кількості пропозицій на ринку ДО сьогодні можна знайти різноманітні варіанти. Наприклад, University of the People (США) позиціонує себе як безкоштовний університет, у той же час внески за складання іспитів означають, що асоційована ступінь буде коштувати близько 2 тис.дол., бакалавр – 4 тис.дол., магістр – 2,5 тис.дол. (для порівняння: програма магістерського ступеню у Open University (Великобританія) коштує від 9 до 20 тис.фунтів стерлінгів, у провайдерів масових відкритих онлайн-курсів (МООС) – від 7 до 52 тис.дол., у Fern University (Німеччина) від 1,0 до 1,2 тис.євро).

Загалом, здобуття найбільш якісної освіти у провідних університетах світу для дистанційної форми навчання буде коштувати практично так само дорого, як і для традиційної.

Інший важливий фактор доступності ДО пов'язаний з *технічними можливостями*. З одного боку, для навчання студенту достатньо комп'ютера та Інтернету, з іншого - сфера інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) постійно розвивається й це не може не позначатися на ДО: якісна освіта потребує якісних засобів та сучасних технологій. У зв'язку з цим цікавим може бути стан розвитку ІКТ в Україні. За даними дослідження, організованого Інтернет-асоціацією України, частка регулярних користувачів Інтернету в 2018 році була 63 % (для порівняння, у 2004 ця частка складала 12 %, у 2010 – 33 %, останні три роки – практично без змін), у 65 % населення є вдома Інтернет [14]. Дослідження, проведене на замовлення компанії Гугл у 63 країнах світу, у тому числі в Україні, дає схожу картину: у

2017 в Україні – 66 % регулярних користувачів, але наводяться порівняння з глобальним рівнем, на якому ця цифра становить 82 % [6]. З наведених даних видно, що Україна значно відстає від світового рівня користувачів Інтернет.

У Постанові Верховної Ради України 2016 року «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» зазначається, що стан ІКТ України «порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає стратегічним цілям розвитку України, оскільки Україна у міжнародних рейтингах посідає: за мережевою готовністю у 2015 році – 71 місце серед 143 країн світу; за розвитком електронного урядування у 2014 році – 87 місце серед 193 держав – членів ООН; за розвитком Інтернету в 2014 році – 46 місце серед 86 країн світу; за проникненням Інтернету в 2014 році – 95 місце серед 191 країни; за розвитком ІКТ – 79 місце серед 167 країн; за електронною торгівлею у 2014 році – 58 місце серед 130 країн; за глобальним індексом кібербезпеки – у 17-й групі країн (серед 29 груп країн)» [8].

Як ми бачимо, з одного боку, частка регулярних Інтернет-користувачів постійно зростала протягом багатьох років, що потенційно є позитивним для освіти, з іншого - вона лишається відносно сталою останні три роки, значна кількість домогосподарств не має Інтернету вдома, і загалом сфера ІКТ відстає від тенденцій світового рівня, а, отже, увага держави до цієї галузі є стратегічно важливою й для розвитку ДО в Україні.

3. Комерціалізація є загальною тенденцією розвитку освіти у світі, не дивно, що вона повною мірою стосується й ДО. Хоча провайдери МООС та безпосередньо ЗВО пропонують безкоштовні курси для самоосвіти, але й МООС, й університети (традиційні та

дистанційні) розширюють кількість та різноманітність платних послуг.

Л. Пікард наводить дані доповіді І. Деспужоль та зазначає, що фінансова стабільність – одна з проблем, яка може загрожувати існуванню МООС, адже розробка якісних курсів потребує значних витрат, у зв'язку з чим платформам МООС потрібно створювати додаткові джерела прибутку, які дозволять забезпечувати й безкоштовні можливості онлайн-освіти [20].

Значні витрати, яких потребує освіта, має безпосереднім наслідком пропозиції здобуття освіти як товару на ринку послуг. При цьому лишається дискусійним протиріччя між місією університетів у забезпеченні суспільного блага вільного доступу людини до освіти та зростанням комерціалізації [16]. Сучасна освіта продовжує шукати компроміс між цими двома течіями.

4. Важливою тенденцією сучасної ДО є забезпечення високої якості цієї форми навчання. ДО має свої специфічні особливості, які вимагають додаткових зусиль для того, щоб студент досягнув високого рівня навчальних результатів. Так, Л. Пікард, наводячи дані щодо проблем МООС, вказує на дуже низький процент учнів, що завершують курси (від 2 до 4 % учнів) та можливість шахрайства при виконанні завдань та іспитів [20]. Вирішення обох проблем вимагає спеціальних зусиль – організаційних, методичних, педагогічних на рівні держави, закладів освіти, самих суб'єктів навчального процесу (викладачів та студентів).

Стосовно аналізу якості навчання, цікавими можуть бути статистичні дані США щодо кількості студентів дистанційної форми навчання за різними видами ЗВО. Згідно зі збірником «Стан освіти 2018» найбільша кількість студентів навчаються дистанційно саме у приватних комерційних ЗВО (у 2016 р. біля 70% студентів базової вищої освіти та 88 % постбакалаврату, з них 65 % та 84

% виключно дистанційно), для державних та приватних некомерційних ЗВО показники набагато менші (31 % та 33 % студентів відповідно, виключно дистанційно – 20 % та 24 %) [17].

Потрібно зазначити, що найбільша кількість студентів США навчається у державних ЗВО (наприклад, у 2016 р. до державних ЗВО вступило біля 14,7 мільйонів, до приватних некомерційних – 4,1 мільйонів, до приватних комерційних – 1,4 мільйонів осіб [23]).

Елітною та найбільш якісною вважається освіта у приватних некомерційних ЗВО. Освіта ж у приватних комерційних ЗВО США, яку можна назвати переважно дистанційною (тільки 12 % студентів не вивчали жодного дистанційного курсу, порівняно з 69 % та 67 % в інших типах ЗВО [17]), піддається найбільшій критиці через незадовільну якість, а іноді навіть шахрайство. Комерційні ЗВО надають додаткові шанси для освіти широким верствам населення, у тому числі дотримуються політики відкритого прийому. Безумовно, проблема якості освіти – одна з найбільш гострих сьогодні, й дистанційна освіта підкреслює її актуальність, але пов'язана вона не стільки з самою суттю такої форми освіти, скільки з викладацькою майстерністю, педагогічним контролем та організацією навчання. Провідні університети світу успішно застосовують методи дистанційного навчання, забезпечуючи високу якість освітніх послуг.

У зв'язку з сучасними тенденціями розвитку ДО особлива увага приділяється підготовці викладачів до застосування дистанційних технологій. Поширеність, доступність, необхідність забезпечення високої якості та платні пропозиції щодо дистанційної освіти покладають особливу відповідальність на викладача. ДО за своєю організацією, засобами, віддаленою комунікацією, використанням інформаційних технологій корінним чином

відрізняється від традиційних форм навчання, відповідно підготовка викладача має бути спрямована на розвиток та удосконалення спеціальних компетенцій, що відповідають вимогам ДО.

Дж. Робертс вивчала сприйняття викладачами важливості певних професійних ролей на теперішній час та у майбутньому (через 5 років), а також визначала, за якими ролями викладачі потребують спеціального навчання. Оцінка проводилась за такими ролями викладачів: технологічний експерт; розробник навчальних курсів; адміністратор/менеджер; асессор; наставник; командний гравець; фасилітатор; той, хто забезпечує студентську підтримку; дослідник; предметний (знанцевий) експерт. Було визначено, що викладачі потребують навчання для якісного виконання ролей технологічного експерта, розробника навчальних курсів, та як виконавця адміністративних функцій [22].

Дослідження А. Безуйденхоут показує, що викладачі найбільше потребують навчання у сфері публікації нових досліджень, а також як експертів онлайн-освіти, педагогічних та комп'ютерних експертів. Цікаво, що значна кількість ролей, в яких викладачі потребують удосконалення (такі, як: той, хто створює дружнє онлайн-середовище, агент з трансформацій, фасилітатор, миротворець під час онлайн-дебатів, той, хто надає емоційну підтримку) – це компетенції, які стосуються забезпечення ефективного спілкування та підтримки студентів. А. Безуйденхоут зазначає, що викладачі дистанційної освіти мають «навчитися сприяти освіті, створюючи відчуття онлайн-спільноти. Схоже, що респонденти розуміють, що для того, щоб стати успішними вченими в сфері цифрових технологій, їм необхідно навчитися бути мотиваторами, тренерами і наставниками для спілкування» [12, с. 275].

Беручи до уваги, що в процесі онлайн-освіти значна кількість

студентів може припиняти навчання, не закінчуючи курси, а також, що ДО вимагає значної самоорганізації, то забезпеченню підтримки студентів у процесі ДО приділяється значна увага як у педагогічних дослідженнях, так і на практиці. Підтримка студентів може означати мотивацію, педагогічний супровід, консультування, організацію онлайн-спілкування та обміну думками тощо.

Ч.-Х. Нг доводить, що важливим при розробці ефективного середовища дистанційної освіти є підтримка участі студентів у тривалих періодах навчання та підвищення їхньої мотивації [19]. Л. Да Сілва, М. Барбоса, Р. Гомез також зазначають, що викладачам потрібно постійно застосовувати методи та прийоми підвищення участі студентів в онлайн-середовищі. Їхні дослідження було спрямовано на пошук шляхів удосконалення онлайн-дискусійного форуму, оскільки було визначено, що студенти більше взаємодіють протягом першого семестру, а з часом взаємодія зменшується, і у форумі бере участь тільки 40-50 % студентів [13]. Р. Нетанда, Дж. Масаболо, М. Теман доводять, що спеціальна система підтримки студентів сприяє зменшенню відсіву студентів та покращує успішність їхнього навчання [18]. Дослідження Д. Реннар-Потакко, А. Орельяна, П. Чена, А. Салазар показує, що підтримка студентів дистанційного навчання за допомогою синхронних відеоконференцій була настільки ж ефективною для академічної успішності, як і особистісна підтримка студентів очного навчання [21].

У своєму аналітичному огляді Е. Графтон, розглядаючи критику сучасного університету, зазначає, що «онлайн-навчання, ще одна популярна ідея, цілком може принести плоди – за тієї умови, що компетентний викладач буде перебувати в Мережі 24 години на добу, а це робить подібні курси настільки ж дорогими, як і звичайні» [2, с. 278].

Хоча «24 години на добу» – це явне перебільшення, й ми бачимо у даному тезисі певний скепсис, але, очевидно, що автор вважає беззаперечним необхідність значної участі викладача у процесі дистанційної освіти, тобто необхідність забезпечення викладачем підтримки студентів протягом значної кількості часу кожної доби, під час їхнього навчання. Власне через це якісна дистанційна освіта не може бути дешевою. Стереотипне уявлення деякої частки населення, що дистанційне навчання може йти «саме по собі», коли викладачем навчальні матеріали вже представлені у Мережі – це міф або шлях низькоякісного навчання з незадовільними результатами.

Д. Гутман проаналізувала бар'єри, які викликають небажання педагогів викладати дистанційно, а, отже, є перепонами для поширення та визнання ДО, а також запропонувала засоби подолання цих бар'єрів. Вона наголошує, що «міф про те, що навчання на відстані легше і вимагає меншої участі з боку викладача, має бути розвіяним» [15, с. 48]. Розробка якісного дистанційного курсу вимагає від викладача значних зусиль, енергії та часу.

Проте окрім додаткових знань, умінь та спеціальних зусиль для безпосередньої розробки курсу, яких потребує педагог, якісне викладання означає постійну доступність та готовність педагога для того, щоб відповідати на питання, консультувати студентів та керувати їхнім навчанням протягом тривалого часу, поки студенти проходять курс.

Д. Гутман звертає увагу, що для подолання опору викладачів до сприйняття дистанційної освіти, потрібна інституційна підтримка, що передбачає адекватне врахування навчального навантаження та відповідна оплата праці, що має відобразити визнання додаткової роботи дистанційного викладача, а також організація навчання для викладачів, спрямованого не тільки на технічну

підтримку, але й на розвиток здатності до підтримки ефективного спілкування студентів, їхньої взаємодії в онлайн-середовищі, мотивації до інтенсивного навчання та активної, постійної включеності у навчальний процес, а також спеціальну онлайн-практику викладачів.

На наш погляд, розвиток ДО в Україні потребує значної державної та інституційної підтримки. Розрахунок навчального навантаження має враховувати як розробку нових дистанційних курсів, так і необхідність постійної підтримки викладачами студентів, що навчаються, забезпечення постійного зворотнього зв'язку з ними. Вчений застерігає від того, щоб ДО була організована просто як відображення традиційного навчального матеріалу на новому носії [15].

У вітчизняних дослідженнях також розглядаються специфіка дистанційного навчання та вимоги до викладача, що включає перелік компетенцій, обов'язків, функцій, напрямів діяльності у процесі розробки дистанційного курсу та забезпечення якості його проходження [1; 4; 5; 7; 10 та ін.].

Якість ДО, її поширеність, ставлення до ДО в Україні значною мірою залежить від здатності викладача до виконання низки специфічних професійних ролей (організатора, консультанта, фасилітатора, тьютора, експерта та ін.) та інституційної підтримки, адекватної часовим та професійним витратам педагога на здійснення цих ролей. ДО як різновид заочної форми навчання може вийти на новий рівень ефективності за умови підтримки інтенсивного навчання студентів.

Сучасний розвиток ДО вимагає від викладачів, тим більше від викладачів-лідерів, педагогів, які є найкращими у своїй професії, цілої низки специфічних здатностей:



- до використання сучасних технічних засобів та програмного забезпечення;

- до підтримки студентів, що передбачає мотивацію, педагогічний супровід, організацію активної онлайн-взаємодії та онлайн-спілкування;

- до проведення консультацій стосовно висвітлення специфіки навчання студентів дистанційно;

- до просвітницької діяльності, що передбачає пояснення переваг, можливостей та обмежень ДО;

- до наставництва як допомоги у самовдосконаленні та саморозвитку студентів;

- до здійснення управлінських функцій, що передбачають керування процесом навчання студентів, корекцію та контроль результатів.

**Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок** у даному напрямку. Таким чином, сучасний розвиток дистанційної освіти характеризується все більшою розповсюдженістю, збільшенням різноманітних пропозицій щодо курсів, спеціальностей, варіантів отримання освіти, а також комерціалізацією, необхідністю вирішення проблеми забезпечення високої якості. Доступність сучасної дистанційної освіти має як свої переваги, так і обмеження порівняно з традиційною формою. Сучасні тенденції розвитку дистанційної освіти вимагають від викладача виконання низки специфічних професійних ролей (організатора, консультанта,

фасилітатора, тьютора, технічного та знаннєвого експерта та ін.) та відповідно специфічних здатностей (до використання сучасних технічних засобів та програмного забезпечення, до просвітницької діяльності, до наставництва, здійснення управлінських функцій). Особливо значущою, але недостатньо усвідомленою у суспільстві, є здатність до підтримки студентів, яка передбачає мотивацію студентів, педагогічний супровід, організацію їхньої активної онлайн-взаємодії та онлайн-спілкування. Якісне викладання дистанційного викладача означає постійну доступність та готовність педагога для того, щоб відповідати на питання, консультувати студентів та керувати їх навчанням протягом тривалого часу, поки студенти проходять курс. Для того, щоб розвинути таку готовність та подолати бар'єри викладачів перед застосуванням дистанційних технологій, державна та інституційна підтримка має бути спрямована не тільки на організацію спеціального навчання педагогів, але й на адекватне врахування їхнього навчального навантаження й відповідну оплату праці, що має відобразити визнання їхньої додаткової роботи. Подальших досліджень потребує проблема удосконалення професійної компетентності викладачів відповідно до сучасних вимог розвитку дистанційної освіти.

#### **Список літератури:**

1. Биков, В.Ю., Кухаренко, В.М., Сиротенко, Н.Г., Рибалко, О.В. & Богачков Ю.М. (2008). *Технологія створення дистанційного курсу*. К.: Міленіум.

2. Графтон, Э. (2012). Университеты Америки: почему они терпят поражение. *Вопросы образования*, 2, 273-284.

3. Гриньова, В. (2006). Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. *Вища освіта України: теоретичний та науковометодичний часопис*, 4, 58–61.

4. Гуревич, Р.С. & Коломієць, А.М. (2002). Можливості новітніх інформаційних технологій у підготовці педагогічний кадрів. *Трудова підготовка в закладах освіти*, 2, 52-53.

5. Кухаренко, В.М. (2018). Модель тьютора у дистанційному та змішаному навчанні. В *Адаптивні технології управління навчанням: матеріали IV міжнародної конференції* (сс. 7-10). Одеса. Доступ через [https://pdpu.edu.ua/doc/conf/2018/at14/Zbirka\\_tez\\_ATL-2018.pdf](https://pdpu.edu.ua/doc/conf/2018/at14/Zbirka_tez_ATL-2018.pdf)
6. Мащенко, Г. (2017). Представляємо результати дослідження поведінки українського інтернет-користувача Google Connected Consumer Study. *Повідомлення у блозі*. Доступ через <https://ukraine.googleblog.com/2017/10/google-connected-consumer-study-2017.html>
7. Морзе, Н.В. (2003). Підготовка педагогічних кадрів до використання комп'ютерних телекомунікацій. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*, 6, 12-25.
8. Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2016 р. № 1073-VIII «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» (2016). *Відомості Верховної Ради*, 17.
9. Романовський, О.Г., Пономарьов, О.С., Резнік, С.М. & Богдан, Ж.Б. (2014). *Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти*. Харків: НТУ «ХП».
10. Рязанцева, О.В. (2016). Уміння викладача дистанційної системи освіти, необхідні для успішної комунікативної взаємодії з учасниками навчального процесу. *Young Scientist*, 12.1(40), 531-535.
11. Сисоєва, С.О. (2006). *Основи педагогічної творчості*. К.: Міленіум.
12. Bezuidenhout, A. (2018). Analysing the importance-competence gap of distance educators with the increased utilisation of online learning strategies in a developing world context. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 19(3), 263-281. doi: 10.19173/irrodl.v19i3.3585
13. Da Silva, L. F. C., Barbosa, M. W., & Gomes, R. R. (2018). Measuring participation in distance education online discussion forums using social network analysis. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 70(2), 140-150. doi: 10.1002/asi.24080
14. Factum Group Ukraine. (2018). *Проникновение интернета в Украине*. Доступ через [https://inau.ua/sites/default/files/file/1811/dani\\_ustanovchyh\\_doslidzen\\_iii\\_kvartal\\_2018\\_0.pdf](https://inau.ua/sites/default/files/file/1811/dani_ustanovchyh_doslidzen_iii_kvartal_2018_0.pdf)
15. Gutman, D. (2016). Six barriers causing educators to resist teaching online, and how institutions can break them. In A.A. Pina & J.B. Huett (Eds.), *Beyond the online course: leadership perspectives on e-Learning* (pp. 45-52). Charlotte, NC: Information Age Publishing.
16. Marginson, S. (2018). Public/private in higher education: a synthesis of economic and political approaches. *Studies in Higher Education*, 43(2), 322-337. doi: 10.1080/03075079.2016.1168797
17. McFarland, J., Hussar, B., Wang, X., Zhang, J., Wang, K., Rathbun, A., Barmer, A., Forrest Cataldi, E. & Bullock Mann, F. (2018). *The condition of education 2018* (NCES 2018-144). U.S. Department of Education. Washington, DC: National Center for Education Statistics. Retrieved from <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2018144>
18. Netanda, R. S., Mamabolo, J., & Themane, M. (2019). Do or die: student support interventions for the survival of distance education institutions in a competitive higher education system. *Studies in Higher Education*, 44(2), 397-414. doi: 10.1080/03075079.2017.1378632
19. Ng, C.-h.C. (2016). Sustaining learning engagement in distance education: an achievement goal perspective. *Reforming Learning and Teaching in Asia-Pacific Universities: Influences of Globalised Processes in Japan, Hong Kong and Australia*, 33, 115-134. doi: 10.1007/978-981-10-0431-5\_6
20. Pickard, L. (2018). Are MOOCs Going to Disappear? 4 Challenges to

Overcome. Retrieved from <https://www.class-central.com/report/are-moocs-going-to-disappear-4-challenges-to-overcome/>

21. Rennar-Potacco, D., Orellana, A., Chen, P., & Salazar, A. (2019). Rethinking academic support improving the academic outcomes of students in high-risk STEM courses with synchronous videoconferencing. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 20 (4), 455-474. doi:10.1177/1521025116678854

22. Roberts, J. (2018). Future and changing roles of staff in distance education: a study to identify training and professional development needs. *Distance Education*, 39(1), 37-53. doi: 10.1080/01587919.2017.1419818

23. Snyder, T.D., de Brey, C., & Dillow, S.A. (2019). *Digest of Education Statistics 2017* (NCES 2018-070). National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Washington, DC: National Center for Education Statistics

#### References:

1. Bykov, V.Yu., Kukharenko, V.M., Syrotenko, N.H., Rybalko, O.V. & Bohachkov Yu.M. (2008). *Tekhnolohiia stvorennia dystantsijnoho kursu [Technology of creating a distance course]*. K.: Milenium. [in Ukrainian].

2. Grafton, Je. (2012). University Ameriki: pochemu oni terpjat porazhenie [American universities: Why are they suffering defeat]. *Voprosy obrazovaniya*, 2, 273-284. [in Russian].

3. Hryn'ova, V. (2006). *Pedahohichna kul'tura vykladacha vyschoho navchal'noho zakladu [Pedagogic culture of a higher education establishment teacher]*. *Vyscha osvita Ukrainy: teoretychnyj ta naukovometodychnyj chasopys*. № 4. P. 58 – 61. [in Ukrainian].

4. Hurevych, R.S. & Kolomiiets', A.M. (2002). *Mozhlyvosti novitnikh informatsijnykh tekhnolohij u pidhotovtsi pedahohichnykh kadrov [New information*

technologies possibilities in pedagogic personnel training]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity*, 2, 52-53. [in Ukrainian].

5. Kukharenko, V.M. (2018). Model' t'iutora u dystantsijnomu ta zmishanomu navchanni [Tutor's model in the distance and mixed learning]. In *Adaptyvni tekhnolohii upravlinnia navchanniam: materialy IV mizhnarodnoi konferentsii* (pp. 7-10). Odesa. Retrieved from [https://pdpu.edu.ua/doc/conf/2018/at14/Zbirka\\_tez\\_ATL-2018.pdf](https://pdpu.edu.ua/doc/conf/2018/at14/Zbirka_tez_ATL-2018.pdf) [in Ukrainian].

6. Maschenko, H. (2017). Predstavliaemo rezul'taty doslidzhennia povedinky ukrains'koho internet-korystuvacha Google Connected Consumer Study [We are presenting the results of research in Ukrainian internet user behavior Google Connected Consumer Study] [Web log post]. Retrieved from <https://ukraine.googleblog.com/2017/10/google-connected-consumer-study-2017.html> [in Ukrainian].

7. Morze, N.V. (2003). *Pidhotovka pedahohichnykh kadrov do vykorystannia komp'iuternykh telekomunikatsij [Pedagogic personnel training for applying computer telecommunications]*. *Komp'iuterno-orientovani systemy navchannia*, 6, 12-25. [in Ukrainian].

8. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 31 bereznia 2016 r. № 1073-VIII «Pro Rekomendatsii parlaments'kykh slukhan' na temu: «Reformy haluzi informatsijno-komunikatsijnykh tekhnolohij ta rozvytok informatsijnoho prostoru Ukrainy» [The Decree of the Supreme Council of Ukraine of March 31, 2016 No 1073-VIII “On Recommendations on parliament hearings on the topic of ‘Reforms of the information technologies sphere and development of information space of Ukraine’”] (2016). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, 17. [in Ukrainian].

9. Romanovs'kyj, O.H., Ponomar'ov, O.S., Reznik, S.M. & Bohdan, Zh.B. (2014). *Pedahohika rozuminnia iak perspektyvnyj napriam rozvytku vyschoi osvity [Pedagogic of understanding as a perspective direction of higher education development]*. Kharkiv: NTU «KhPI». [in Ukrainian].

10. Riazantseva, O.V. (2016). Uminnia vykladacha dystantsijnoi systemy osvity, neobkhidni dlia uspishnoi komunikativnoi vzaiemodii z uchasnykamy navchal'noho protsesu [Distance education system teacher's skills necessary for successful communicative interaction with the training process participants]. *Young Scientist*, 12.1(40), 531-535. [in Ukrainian].
11. Sysoieva, S.O. (2006). *Osnovy pedahohichnoi tvorchosti* [The basics of pedagogic creativity]. K.: Milenium. [in Ukrainian].
12. Bezuidenhout, A. (2018). Analysing the importance-competence gap of distance educators with the increased utilisation of online learning strategies in a developing world context. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 19(3), 263-281. doi: 10.19173/irrodl.v19i3.3585
13. Da Silva, L. F. C., Barbosa, M. W., & Gomes, R. R. (2018). Measuring participation in distance education online discussion forums using social network analysis. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 70(2), 140-150. doi: 10.1002/asi.24080
14. Factum Group Ukraine. (2018). *Proniknovenie interneta v Ukraine* [The Internet spreading in Ukraine]. Retrieved from [https://inau.ua/sites/default/files/file/1811/dani\\_ustanovchyh\\_doslidzhen\\_ii\\_kvartal\\_2018\\_0.pdf](https://inau.ua/sites/default/files/file/1811/dani_ustanovchyh_doslidzhen_ii_kvartal_2018_0.pdf) [in Russian].
15. Gutman, D. (2016). Six barriers causing educators to resist teaching online, and how institutions can break them. In A.A. Pina & J.B. Huett (Eds.), *Beyond the online course: leadership perspectives on e-Learning* (pp. 45-52). Charlotte, NC: Information Age Publishing.
16. Marginson, S. (2018). Public/private in higher education: a synthesis of economic and political approaches. *Studies in Higher Education*, 43(2), 322-337. doi: 10.1080/03075079.2016.1168797
17. McFarland, J., Hussar, B., Wang, X., Zhang, J., Wang, K., Rathbun, A., Barmer, A., Forrest Cataldi, E. & Bullock Mann, F. (2018). *The condition of education 2018* (NCES 2018-144). U.S. Department of Education. Washington, DC: National Center for Education Statistics. Access mode: <https://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=2018144>
18. Netanda, R. S., Mamabolo, J., & Themane, M. (2019). Do or die: student support interventions for the survival of distance education institutions in a competitive higher education system. *Studies in Higher Education*, 44(2), 397-414. doi: 10.1080/03075079.2017.1378632
19. Ng, C.-h.C. (2016). Sustaining learning engagement in distance education: an achievement goal perspective. *Reforming Learning and Teaching in Asia-Pacific Universities: Influences of Globalised Processes in Japan, Hong Kong and Australia*, 33, 115-134. doi: 10.1007/978-981-10-0431-5\_6
20. Pickard, L. (2018). Are MOOCs Going to Disappear? 4 Challenges to Overcome. Retrieved from <https://www.class-central.com/report/are-moocs-going-to-disappear-4-challenges-to-overcome/>
21. Rennar-Potacco, D., Orellana, A., Chen, P., & Salazar, A. (2019). Rethinking academic support improving the academic outcomes of students in high-risk STEM courses with synchronous videoconferencing. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 20 (4), 455-474. doi:10.1177/1521025116678854
22. Roberts, J. (2018). Future and changing roles of staff in distance education: a study to identify training and professional development needs. *Distance Education*, 39(1), 37-53. doi: 10.1080/01587919.2017.1419818
23. Snyder, T.D., de Brey, C., & Dillow, S.A. (2019). *Digest of Education Statistics 2017* (NCES 2018-070). National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education. Washington, DC: National Center for Education Statistics.

*Стаття надійшла до редколегії 02.05.2019*